

Каралды
Башлангыч сыйныф укытучыларының
мәктәп методик берләшмә житәкчесе
_____Э.М. Тухбатуллина
Беркетмә № 1____
«26» август 2017 ел.

Килешенгән
Укыту эшләре буенча
директор урынбасары
_____Г.Т.Исмәгыйлова
«28» август 2017 ел

Раслыйм
Мәктәп директоры
_____Г.Т.Сабиржанова
71нче боерык
«28» август 2017ел

ТР Сарман муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе

«Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе»

Александрова Әлфинур Әбүзәр кызы,

югары квалификацион категорияле башлангыч сыйныф укытучысы

ТАТАР ТЕЛЕ, 1нче а сыйныфы

Каралды
Мәктәп педагогик советы
утырышы беркетмәсе №1
«28» август 2017 ел

2017 – 2018 нчы уку елы

Татар теле буенча укыту-тематик планлаштыру

Сыйныф - 1.

Сәгәтьләр саны: барлыгы – 66 сәгәть; атнага – 2 сәгәть.

Эш программасы Россия Федерациясенң мәгариф турында Федераль Законы, № 273 – ФЗ, декабрь, 2012; Татарстан Республикасының “Мәгариф турында” гы Законы 22.07.2013 № 68; Татарстан Республикасының “Татарстан Республикасының дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасындагы башка телләр турында” гы Законы, № 443 РТ, 18.07. 2004; Татар теленнән гомуми белем бирүнең дәүләт стандартына.- ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы, Казан, 2008; Башлангыч гомуми белем бирү программаларына. Татар һәм рус телләре– Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2010.; үстерешле укыту принциплары белән традицион белем бирү принципларының үзара тыгыз бәйләнештә булуын тәмин итә торган «Перспективалы башлангыч мәктәп» концепциясенә; “Татар телендә башлангыч гомуми белем бирү мәктәбендә ана теле укыту: гомуми программа” сына -1 – 4 нче сыйныфлар, Ч. М. Харисова, И. Х. Мияссарова, Ф. Ш. Гарифуллина, Казан , 2011; «Сарман гомуми урта белем бирү мәктәбе» муниципаль белем бирү бюджет учреждениесенә 2017-2018 нчы уку елына укыту планына нигезләнеп эшләнде.

Аңлатма язуы

Эш программасы Россия Федерациясенен мәгариф турында Федераль Законы, № 273 – ФЗ, декабрь, 2012; Татарстан Республикасының “Мәгариф турында” гы Законы 22.07.2013 №68; Татарстан Республикасының “Татарстан Республикасының дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасындагы башка телләр турында” гы Законы, № 443 РТ, 18.07. 2004; Татар теленнән гомуми белем бирүнең дәүләт стандартына.- ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы, Казан, 2008; Башлангыч гомуми белем бирү программаларына. Татар һәм рус телләре– Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2010.; үстерешле уку принциплары белән традицион белем бирү принципларының үзара тыгыз бәйләнештә булуын тәмин итә торган «Перспективалы башлангыч мәктәп» концепциясенә; “Татар телендә башлангыч гомуми белем бирү мәктәбендә ана теле уку: гомуми программа” сына -1 – 4 нче сыйныфлар, Ч. М. Харисова, И. Х. Мияссарова, Ф. Ш. Гарифуллина, Казан , 2011; МБББУ «Сарман урта гомуми белем бирү мәктәбе» белем бирү программасы, “Уку курсы һәм предметының эш программаларын раслау һәм эшләү тәртибе структурасы” турындагы нигезләмәсенә, мәктәпнең 2017-2018 нче уку елына уку планына нигезләнеп эшләнде.

Барысы – 66 сәгать.

Атнага – 2 сәгать.

Программа үтәлү өчен түбәндәге **уку-методик эсбаплар** кулланыла:

- Ф.Ш.Гарифуллина, И.Х.Мияссарова, Р.Р.Шәмсетдинова.Әлифба. 1 нче сыйныф: Дәреслек.- Казан: «Мәгариф-вакыт”нәшрияты, 2011.
- И.Х.Мияссарова,Ч.М.Харисова. Татар теле. 1 нче сыйныф: Дәреслек .-Казан «Мәгариф-вакыт”нәшрияты, 2011 .
- И.Х.Мияссарова,Ч.М.Харисова. Татар теле. 1 нче сыйныф: Методик кулланма.-Казан «Мәгариф-вакыт”нәшрияты, 2011

Беренче сыйныфта татар телен өйрәнү “**Грамотага өйрәнү” курсы** белән башлана. Грамотага өйрәнү **өч этаптан** тора: **эзерлек, төп (аваз-хәреф) һәм йомгаклау этаплары**. “Грамотага өйрәнү” курсыннан соң татар теле һәм әдәби уку фәннәре аерым өйрәнелә башлый.

Курстың **максаты** — укучыларны татар теленең график системасы төзелеше һәм функциясенен гомуми закончалыклары белән танышу нигезендә башлангыч уку һәм язуга өйрәтү. Бу үз чиратында укучыларда тел турында белем һәм күнекмәләрнең формалашуына нигез булып тора.

Грамотага өйрәнү чорында график эшчәнлекне үзләштерү — I сыйныф укучысының **төп бурычы**. Чөнки бу эшчәнлек нәтижәсендә балаларда уку һәм язу күнекмәләре формалаша.

Грамотага өйрәнү процессында балаларда татар теле системасының төп тел берәмлекләре (аваз, сүз, сүзтезмә, жөмлә, текст) турында күзаллау туа, фонематик ишетү һәм авазны әйтү культурасы үсә. Алар, **беренчедән**, төрле шартлы модельләр (квадрат, түгәрәк) һәм махсус транскрипция билгеләре системасы нигезендә сүзнең аваз формасын күз алдына китереп әйтә алу; **икенчедән**, сөйләмнең фонетик язуын

тиешле басма яки язма хәрефләргә күчерү; **өченчедән**, сүзнең хәреф моделе буенча аваз формасын төзү эшчәнлеген, ягъни уку күнекмәләрен үзләштерәләр. Шулай ук вакытта укучылар язма хәрефләрен, аларны ижекләргә, сүзләргә тоташтырып язу технологиясен дә үзләштерәләр.

«Әлифба» һәм шулай ук «Язу дәфтәре»ндә аваз һәм хәрефләрен өйрәнү эзлеклелеге татар графикасының позицион (ижек) принцибына нигезләнган.

Сузык авазлар һәм аларга билге булып килгән хәрефләр беренче чиратта өйрәнелә, чөнки алар ижек төзи, шуның нигезендә укучылар уку технологиясе белән таныша.

Сузыклардан соң сонор тартыклар өйрәнелә. Бу аларның яңгырау һәм саңгырау парларының булмавы, яңгырашы ягыннан сузык авазларга якин торуына бәйле. Нәкъ менә шушы тартык аваз төркемнәре аша графиканың позицион принцибы төшенчәсә кертелә, ә бу үз чиратында хәрефнең үзенчәлеген янындагы хәрефләр йогынтысында гына белергә мөмкинлекне аңлата. Моңы алда өйрәнелгән сузык аваз хәрефләре ярдәмендә күрсәтергә мөмкин: а, ы, у, о хәрефләре — тартык авазның калынлыгын; ә, э, и, ү, ө, е хәрефләре нечкәлеген белдерә. Калын сузык аваз хәрефләре янында тартыкларның — калын, нечкә сузык аваз хәрефләре янында нечкә әйтелүен төшендерү аеруча мөһим.

Моннан тыш, кыска [й] авазын өйрәнү е, ю, я хәрефләре ике аваз кушылмасына, ягъни [й] һәм тиешле сузыкка билге булып килүе белән дә танышырга ярдәм итә.

Алга таба тартыкларның яңгырау һәм саңгырау парларын өйрәнгәндә, мисалларга таянып, балалар язуда тартыкларның калынлык һәм нечкәлекләрен белдерү кагыйдәләрен ныгыталар.

Соңыннан алар аеру билгеләре [ь, ъ] булган сүзләргә аваз анализы ясарга һәм ул сүзләрен укырга өйрәнәләр, шуннан соң гына парсыз шаулы тартыклар белән танышалар, аларның язылыш үзенчәлекләрен үзләштерәләр.

I сыйныф укучысы кыска гына вакыт эчендә өйрәнелә торган аваз еш кулланылган сүзләрен, текстларны укырга өйрәнә, нәтижәдә хәрефләрен тиешле авазларга күчерә.

«Әлифба»да уку өчен махсус төзелгән текстлардан тыш, балаларның яш үзенчәлекләренә туры килгән һәм балаларда танып белү эшчәнлеген формалаштырырга ярдәм итә торган башка жанрдагы әсәрләр: шигырь, табышмак, мәкаль, әйтем, тизәйткеч, санамышлар да урын алган. Грамотага өйрәтү дәресләрендә балаларның фонематик ишетеп аңлау һәм аваз культурасы үсешенә сүзләрен «үстерү» һәм сүзләрен үзгәртеп төзү алымнарын куллану нәтижәсендә ирешелә. Сүзләрен «үстерү»нең асылы сүзнең авазлар санын акрынлап үстерә баруда, бу башлангыч сүзнең үзгәрүенә һәм яңа сүзләр ясауга китерә. Мәсәлән: бал — бала — балан — баланлы — баланлык. Бу дәреслектә лексик материалны баеп кына калмый, ә укучыларда күзәтүчәнлекне үстерүгә һәм аңлап уку техникасын формалаштыруга жирлек тудыра. Мондый чылбырдагы сүзләрен уку берьюлы ике дәрәжәдә башкарыла: а) ижекләп (жырлап, йөзмә, салмак) уку; ә) авазларны дәрәжә әйтеп (орфоэпик), басымнарын дәрәжә куеп уку.

Шулай ук сүзләрен үзгәртеп төзү алымы да кулланыла, бу укучыларга сүзгә бер аваз өстәү яки аның бер авазын үзгәртү нәтижәсендә сүзнең мәгънәсе тулысынча үзгәрүенә күзәтергә мөмкинлек бирә, мәсәлән: көн — төн, бала — балан һ.б.

Бу этапта жиде яшьлек балалар алдында торган **төп бурыч** булып, басма һәм язма хәреф билгеләренә формаларын үзләштерү тора. Басма һәм язма хәрефләр системасына структур-системалы якин килү нәтижәсендә, хәрефләрен төзү максатыннан, аларның элемент-өлгеләре эшләнә. Аларны кулланып, укучы үз куллары белән өйрәнелә торган хәреф формасын мөстәкыйль төзи алуға ирешә.

I сыйныфта балалар укырга өйрәнү белән параллель язарга да өйрәнә. Укудан аермалы буларак, язу кул хәрәкәте компоненты булып тора. Язуның график күнекмәләре (хәрефләрнең рәвешләрен, тоташ язу, язу тизлеген үзләштерү) — хәрәкәт күнекмәләренен бер төре. Язу процессында һәр авазның язма хәрефен күнелдә тудырырга, бу очракта шул аваз нинди хәреф билгесе белән белдерелүен искә төшерергә һәм кул чугы мускулларын хәрәкәтләндереп, шул хәрефне дөрес язарга кирәк. Катлаулы кул хәрәкәте эшчәнлегә буларак, язуны автоматлашу дәрәжәсенә жеткерү нәтижәсендә график күнекмә барлыкка килә.

Язарга өйрәтү, уку кебек үк, **өч (эзерлек, төп (аваз-хәреф) һәм йомгаклау) этаптан** тора.

Эзерлек этабында I сыйныф укучылары график системаның структур берәмлекләре, яки татар алфавитының язма хәрефләре элементлары белән таныша. Язарга өйрәнүнең **төп этабында** (ул әлифба чорына туры килә) балалар барлык язма хәрефләрне ижекләрдә, сүзләрдә, жөмлэләрдә кушып (тоташ) язу күнекмәләрен алалар.

Йомгаклау этабында балаларның язуларындагы график һәм каллиграфик хаталар төзәтелә, график күнекмәләр ныгытыла.

Татар теленнән гомуми башлангыч белем бирүнең **максатлары**:

- татар телендә аралашу күнекмәләре булдыру;
- тел чараларын аралашу эчтәлегеннән чыгып сайлай белергә өйрәтү;
- тел белеменең фонетика, лексика, грамматика бүлекләре буенча башлангыч белем бирү, өйрәнелә торган тел берәмлекләрен тикшерә һәм куллана белү
- күнекмәләрен булдыру;
- сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләре буенча күнекмәләр формалаштыру;
- укучыларда татар теленә хөрмәт һәм ихтирам тәрбияләү, телнең чисталыгын, дөреслеген саклау. Телне, халыкның рухи мирасын өйрәнүгә кызыксыну уяту.

Тәкъдим ителә торган программада татар теленә өйрәтүнең **бурычлары** түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

1. Укучыларда ана телен өйрәнүгә кызыксыну, омтылыш, эзләнүгә теләк уяту, үз милләтенә, теленә мәхәббәт тәрбияләү кебек уңай сыйфатлар булдыру.
2. Балаларга татар теленә төрле бүлекләре буенча белем бирү:
 - а) фонетика, лексика грамматикага караган башлангыч мәгълүмат бирү;
 - ә) телебезнең орфоэпиясе, лексикасы, грамматикасы, пунктуациясе буенча күнекмәләр булдыра башлау. Хәрефләрдән ижекләр һәм сүзләр, сүзләрдән сүзтөзмәләр һәм жөмлэләр төзүгә өйрәтү.
3. Укучыларны дөрес, матур итеп укырга, укыганның эчтәлеген сөйләргә, аерым темалар буенча әңгәмәләр кора белергә, аралашканда тел чараларыннан урынлы файдаланырга өйрәтү.
4. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләре булдыру.
5. Укучыларда татар мәдәниятенә караган мәгълүматлылыкны үстерү.

Балаларны укый —яза белергә өйрәтү ике чорга бүленә:

- 1) грамотага эзерлек чоры — 4сәг.;
- 2) әлифба чоры — 38 сәг.;

Грамотага өйрәтү үзара тыгыз бәйләнгән укый һәм яза белергә өйрәтүнең башлангыч процессынан гыйбәрәт аналитик – синтетик аваз – хәрәф методы белән тормышка ашырыла; авазлар һәм хәрәфләр, ижеклар һәм сүзләр, жөмләр һәм бәйләнешле сөйләм өстендә эшләр күнегүләре аша ныгытыла. Аваз, хәрәф — тану берәмлеге, ижек — уку берәмлеге, сүз — аңлау берәмлеге, жөмләр — мәгълүмат-хәбәрлек берәмлеге (Кош оча. Балык йөзә.) икәннән гамәли аңлап, «чын уку һәм чын язу»ның жөмләр укудан һәм жөмләр язудан башланганын белеп эшләрүләренә ирешелә.

Грамотага әзерлек чоры ике төп максатка ия:

- укучыларны гомумән уку процессынаңлап үзләрштерүгә һәм аеруча уку техникасына (басма сүзнә авазландыра белүгә) хәзерләү;
- язу процессын (сөйләмнә язма билгеләр белән күрсәтүне) аңлап үзләрштерүгә әзерләү.

Әлифба чоры түбәндәге максатларга ия:

- балаларны укырга һәм язарга өйрәтү;
- дәрәс язу күнекмәләрен үзләрштерүгә нигез салу;
- элементар орфографик мәгълүматлар бирү;

Дәрәсләрнә оештырганда уен элементлары кергән алымнар куллану отышлы. Интеграл дәрәсләр уздыру вакытны экономияләргә, дәрәстә күп эш башкарырга мөмкинлек бирә. Әлифба чорында ук укучыларны ишетеп язарга күнектерә башларга кирәк.

Искәрмә: «Сарман гомуми урта беләм бирү мәктәбе» муниципаль беләм бирү бюджет учреждениесенә «Укыту предметы, курсы, дисциплинасының эш программасы турында»гы 2016 нчы елның 29 нче августында педсоветта каралган (беркетмә № 1) һәм мәктәп директоры тарафыннан 2016 нче елның 29 нчы августында чыккан 109 нчы санлы приказы белән расланган нигезнамәсенә 5 пунктына таянып, дәрәсләр бәйрәм көннәренә туры килгән очракта, программа сәгәтләрнә берләштерү исәбенә үтәлә.

Татар теле фәнен өйрәнгәндә мөһим юнәлешләр

Һәр теманы өйрәнгәндә түбәндәге мөһим юнәлешләргә басым ясарга:

- патриотик хисләр (Туган илгә мәхаббәт; туган жиргә, туган халкыңа хезмәт итү);
- кешеләрнә хөрмәт итү(тугрылык, намуслылык,шәфкатьлелек);
- гаиләгә ярдәм итү(эти-әнигә хөрмәт, кечкенәләргә ярдәм итү);
- хезмәтнә ярату,алга омтылыш булдыру;
- халыкларның культурасын өйрәнү;
- тынычлык өчен көрәшү.

Татар теле фәнен өйрәнүдән көтелгән нәтижәләр

Шәхси нәтижәләр:

- укучыларда татар телен өйрәнүгә кызыксыну, омтылыш уяту;
- тел аша әйләнә-тирә тормышка игътибар, дәрәс мөнәсәбәт булдыру;
- укучыларның фикерләү сәләтен үстерү;
- баланың үзенә һәм башкаларга бәя бирүенә, үз-үзен тәрбияләвенә ирешү;

-дөрөс телдән һәм язма сөйләмгә ия булуның һәр кешенең индивидуаль культура дәрәжәсенә күрсәткече икәннән аңлату;
- татар сөйләм әдәбенә хас булган сүзләрне дөрөс куллану (танышканда, сабуллашканда, табын артында утырганда, рәхмәт әйткәндә, мөрәҗғәгать иткәндә, гафу үтенгәндә, тәбрикләгәндә һ.б. очракларда).

Предмет нәтиҗәләре:

-татар теленең әдәби нормалары турында беренчел күзаллау булдыру;
-өйрәнгән кагыйдәләргә куллана белү;
-язганны тикшерә белү;
-аваз, ижек, сүз, сүз төркеме, жөмлә, жөмлә кисәкләре кебек тел берәмлекләрен таба, аера, чагыштыра, төркемнәргә аера, характеристика бирә белү;

Танып белү УУГ:

Укучылар өйрәнәчәк:

-белемнәр системасында ориентлашырга (яңа белемне алдан өйрәнгән белемнән аеру);
-информация чыганаclarын сайлап алырга (китапта ориентлашырга);
-яңа белемнәр табарга: китапны, тормыш тәҗрибәсен, дәрестә алган информацияне, белемлекне кулланып сорауларга җавап табарга;
-алган информацияне эшкәртәргә: нәтиҗәләр ясарга, чагыштырырга, группаларга бүлгәргә;
-2 информация чыганагы белән эшләргә (дәреслек һәм эш дәфтәре): шартлы билгеләргә чагыштырырга, кулланырга;
-алфавит белән эшләргә.

Коммуникатив УУГ:

Укучылар өйрәнә алачак:

-үзенең позицияне башкаларга җиткерергә (язма һәм телдән сөйләмдә фикерне җиткерү);
-башкаларны тыңларга, аңларга;
-дәрестә фикер алышырга, әңгәмәдә катнашырга;
-бергә-бергә бер фикергә килергә;
-биремнәрне парлашып, группада эшләргә.

Регулятив УУГ:

Укучылар өйрәнә алачак:

-хаталар өстендә эшнә эшләргә кирәклеге аңлау;
- хаталар өстендә эшнә өлкәннәр ярдәмендә эшләү;
-укытучы ярдәме белән һәм мөстәкыйль рәвештә дәрестә эшчәнлекнең максатын билгеләү;
-укытучы белән берлектә уку проблемасын ачыклау, тәҗҗбир итү;
-дәрестә практик эшчәнлекне планлаштырырга өйрәнү;
-эш барышында кирәкле чараларны, әйберләргә (рәсем,таблица,карандаш, линейка) куллану;
-укытучы белән диалогта эшенең уңышлылыгын билгеләү

Укучыларның белеменә, эш осталыгына һәм күнекмәләренә таләпләр.

Әзерлек чоры ахырына балалар өйрәнәчәк:

- Элементар образлы күзаллау дәрәжәсендә тел берәмлекләре: сүз, жөмлә, текстны аңлый, шулай ук татар алфавитының басма һәм язма хәрефләр системасын атый һәм формалары буенча аера белергә;
- Рәсем, график модель яки тиешле фишкалар кулланып, беренчедән, дәрестә тудырылган тел ситуацияләре буенча 2 — 4 сүздән торган жөмләр һәм 3 — 4 жөмләдән торган хикәя төзи; икенчедән, парта артында дәрәс утыра һәм язма әсбаплардан дәрәс файдалана, алгоритм буенча яки тактлап язма хәрефләрнең барлык элементларын да дәрәс яза белергә тиешләр.
- Дәрәс утыру һәм язу әсбапларын дәрәс куллану кагыйдәләре. Дәрәс утыру һәм язу әсбапларын дәрәс куллану күнекмәләрен камилләштерү.
- Уку дәрәсләрендә элемент-өлгеләр ярдәмендә басма хәрефләрне төзү күнегүләре. Балалар хәтерендә барлык басма хәрефләрнең күрмә образларын формалаштыру.
- Балалар хәтерендә язма баш һәм юл хәрефләренә төгәл күрмә-хәрәкәтле образларын формалаштыру. Бу хәрефләрне алгоритм һәм тактлап (санап) язу технологиясен камилләштерү.

Әлифбаны (грамотага өйрәтү) бөтергәндә укучылар түбәндәгеләрне белергә тиеш:

- укырга – язарга өйрәтү барышында гамәли алынган белемнәрне, эш осталыгын һәм күнекмәләрен гомумиләштерү, системалаштыру;
- сүзләргә ижекләргә бүлү, юлдан юлга күчәрү;
- язуга карата төп гигиена кагыйдәләрен үтәү;
- хәрефләрнең график яктан дәрәс язылышын, сүздә аларны тоташтыру ысулларын;
- хәрефләрне дәрәстоташтырып, ритмлап ижекләргә, сүзләргә, кечкенә жөмләр язу;
- кечкенә текстларны тактадан, дәрәсләктән дәрәс итеп (ижек һәм хәрефләрне төшереп калдырмый, урыннарын алмаштырмый, хәреф формаларын бозмыйча), сүзләп күчәрәп язу;
- әйтелеш белән язылышы туры килгән сүзләрдән төзелгән жөмләрне ишетеп язу (диктант);
- **э,о,ө,й,е,ю,я** хәрефләре, **йө,йо** кушылмалары булган сүзләргә дәрәс язу; кеше исем, фамилияләрен, хайван кушаматларын, жөмлә башындагы сүзләргә баш хәрефтән язу;
- жөмлә ахырында нокта кую;
- билгеле бер темага һәм рәсемнәргә карата жөмләр уйлау;
- сюжетлы рәсемнәр, балаларның күзәтүләре буенча укытучы куйган сораулар ярдәмендә телдән кечкенә хәкәяләр төзү.

1 классны тәмамлаганда укучылар белергә тиеш:

- татар телендәге барлык аваз һәм хәрефләрне гамәли танып белергә, аваз белән хәрефнең төп аермасын практик аңлауга ирешергә тиеш;
- сүзләргә авазларга таркату, авазларны сүздәгә тәртиптә әйтү;
- сүзлек һәм тартык авазларны һәм аларның хәрефләрен аерып танып белү;
- калын һәм нечкә сузыкларны дәрәс әйтү;
- сүзләргә ижекләргә бүлү;

- жөмлөләрне сүзлөргә таркату;
- баш һәм юл хәрефләрен, аларны тоташтыручы сызыкларны һәм сүзләрне ачык итеп, бозмыйча язу;
- басма, язма хәрефләр белән бирелгән сүз һәм жөмлөләрне дөрес күчереп язу;
- әйтелеше белән язылышы туры килгән сүзләрне, шундый сүзләрдән төзелгән 3-5 сүзле жөмлөләрне ишетеп дөрес язу;
- жөмләнең беренче сүзен баш хәреф белән башлап, жөмлө беткәч, нокта куеп язу;
- телдән 4-5 жөмлөлө кечкенә хикәяләр төзү;

Беренче сыйныф укучыларының белеменә, эш осталыгына һәм күнекмәләренә таләпләр.

Төп чор ахырына балалар өйрәнәчәк:

1. Татар теленең авазларының сузык (ачык авыз символы белән бирелгән), ягъни жырлана торган аваз һәм тартык, ягъни жырланмый торган; әйткәндә, сөйләм органнарында киртә ясала / ясалмый торган авазларга бүленүен, сузыкларның калын һәм нечкә булуын, тартыкларның нечкә- калын яңгырашын сузык аваз хәрефләре белдерүен;

- сүзнең яңгыраш һәм мәгънә бөтенлегенә ия булуын;
 - сүзнең ижекләргә бүленүен, бер ижекнең көчлерәк һәм озынрак әйтелүен;
 - сөйләм авазлары язуда шартлы график символлар (түгәрәк, квадрат) яки хәрефләр белән белдерелүен;
 - сүзләр предметларны, аларның билгеләрен, эш-хәрәкәтләрен белдерүләрен, ярдәмче сүзләр сүзләрне, жөмлөләрне үзара бәйләү өчен хезмәт итүләрен, аларның график символларын;
 - әйтмә сөйләмнең текст һәм жөмлөләргә бүленүен, аларны график сурәтләп булу мөмкинлеген;
- элемент-сызыклар һәм элемент-өлгеләрнең басма һәм язма хәрефләрнең график системасының структур (төзелеш) берәмлекләре булуын;
- һәр басма һәм язма хәреф формасының тиешле урын-сан мөнәсәбәтендә урнашкан элементлардан торучы аңлый белергә тиеш.

2. Укучылар сүз башыннан башлап, андагы һәр авазны көчлерәк итеп билгели бара, берсен аерып алып аңа характеристика бирә;

- анализ вакытында тартыкларның яңгырау-саңгыраулыгын билгеләү алымнарын куллана;
- сүзгә ижекләргә бүлү;
- схемалардан сүзнең аваз язылышын ижекләп һәм орфоэпик дөрес итеп укый;
- схемалардагы һәм «Әлифба» текстларында бирелгән хәреф язуын ижекләп һәм орфоэпик дөрес итеп укый;
- сүзнең аваз формасын шартлы график формадан хәреф формасына һәм киресенчә үзгәртә;
- элемент-шаблоннар нигезендә басма һәм язма хәрефләрне төзи һәм анализлай;
- аерым график биремне үтәү дәвамында дөрес итеп утыра һәм язма әсбаплардан файдалана ала;
- билгеле бер алгоритм буенча хәрәкәт элементлары нигезендә хәрефләр яза;
- ижекләрдә һәм сүзләрдә тоташтыруның өч алымын үти;
- тактлап язганда кул чугы мускуллары киеренкелеген йомшарта;
- күчереп язганда һәм диктант вакытларында жөмлөләрне һәм үз исемнәрен дөрес яза;
- бизәк-бординлар ясай ала белергә тиешләр.

Алгоритм буенча сүзләрдә язма хәрефләрнең һәм аларны тоташтыру сызыкларын язу технологиясен ныгыту.

Тактлап язганда кул чугы мускуллары киеренкелеген йомшарту халәте белән чиратлаштыра белү.

Язма һәм басма текстлардан сүз һәм жөмлөләрне күчереп язу, әйтеп яздыра торган текстны язу.

Грамотага өйрәтүнең **алифбадан соңгы чоры**нда беренче сыйныф укучылары өйрәнәчәк:

1. Туган телнең сөйләм төзелешен аңлый, аваз, ижек, сүз, сүзтезмә, жөмлә, текст кебек тел берәмлекләрен образлы күзаллай;
 - татар алфавиты басма һәм язма хәрефләренең график системасын;
 - һәр хәрефнең элемент формаларын;
 - дөрес утыру һәм язма әсбапларны куллану кагыйдәләрен белергә тиеш.
2. Һәр укучы үзенә генә хас темпта басма һәм язма текстларны офоэпик нормаларга туры китереп укый;
 - текстның аерымы бер өлешләрен сөйли (2 — 3 жөмлә белән) ;
 - укылган текст эчтәлегә буенча бирелгән сорауларга җавап бирә;
 - тыңланган текстка исем куша;
3. О, ө хәрефләрен беренче ижеккә генә язу;
 - әйтмә һәм язма сөйләмне тел берәмлекләренең төзелеше турында беренче сыйныф укучыларында формалашкан күзаллау нигезендә анализлау һәм тиешле символлар белән модельләштерү;
 - тыныш билгеләренә игътибар итеп, ижекләп, орфоэпик, бәйләнешле итеп уку алымнарын куллану;
 - хәрефләрен язуда тоташ һәм тиз итеп язу алымнарын тормышка ашыру;
 - татар теленең позицион принцибына нигезләнеп, [гъ] [кь] авазларын язуда белдерү турында үзләштергән белем һәм күнекмәләрен уку эшчәнлегендә һәм көндәлек тормышта куллануырга өйрәнергә тиешләр
 - сүзләрен авазларга таркату; авазларны сүздәгә тәртиптә әйтү; сузык һәм тартык авазларны һәм аларның хәрефләрен аерып танып белү; калын һәм нечкә сузыкларны дөрес әйтү; сузык аваз һәм аларның хәрефләренә карап, калын һәм нечкә әйтелгән сүзләрен тану; сүзләрен ижекләргә бүлү; жөмлөләрне сүзләргә таркату. Баш һәм юл хәрефләрен, аларны оташтыручы сызыкларны һәм сүзләрен ачык итеп, бозмыйча язу. Басма, кулдан язылган хәрефләр белән бирелгән сүз һәм жөмлөләрне дөрес күчереп язу. Әйтелеш белән язылышы туры килгән сүзләрен, шундый сүзләрдән төзелгән 3-5 сүзле жөмлөләрне ишетеп язу. Жөмләнең беренче сүзен баш хәреф белән башлап, жөмлә беткәч, нокта куеп язу.

Укучылар өйрәнергә мөмкинлек алачак:

- телдән 4-5 жөмләгә кечкенә хикәяләр төзү. Сыйныфта телдән җыр, шигъри куплетлар, мәзәк, әкият уйлап чыгару.
- төрле методик шартларда: 1) басма яки язма текстны күчереп язганда, 2) хәтер буенча яки 3) укытучы әйтеп яздырган вакытта, үзләштерелгән алгоритмга туры китереп аерымы да, жөмлә эчендә дә сүзләрен өзмигә язу күнекмәләрен үзләштерә һәр укучы, шәхси мөмкинчелегән истә тотып, язу темпын арттыра белү кебек эш төрләрен башкара белергә тиеш.
- график хаталарны төзәтү һәм каллиграфик язу сыйфатын камилләштерү эшләре.
- тизләнелгән темпта язу шартларында график грамоталылыкны һәм каллиграфик сыйфатны формалаштыру.

Программа эчтәлегә

Әзерлек чоры – 4 сәгать

Язганда дөрес утыру һәм язу әсбапларын дөрес куллану кагыйдәләре белән танышу. Дәфтәр битләрендә ориентлашу, андагы сызыклар белән танышу. Вертикаль, горизонталь һәм авыш сызыклар турында белем.

Татар алфавиты хәрефләре график системасының структур берәмлеге буларак кулланылган элемент-сызыклар. Алгоритм буенча элемент-сызыкларны язу. Язма хәрефләрнең өлге формалары белән танышу. Бордюр-бизәкләр ясау процессында язма хәреф элементлары турында күзаллау тудыру.

График системаның структур берәмлеге булган язма хәреф элементларын чагыштыру, төркемләү һәм йомгаклау, гомуми нәтижә ясауга корылган логик күнегүләр үтәү.

Әзерлек чоры ахырына балалар:

1. Элементар образлы күзаллау дәрәжәсендә тел берәмлекләре: сүз, жөмлә, текстны **аңлый**, шулай ук татар алфавитының басма һәм язма хәрефләр системасын **атый һәм формалары буенча аера белергә**;
2. Рәсем, график модель яки тиешле фишкалар кулланып, беренчедән, дәрестә тудырылган тел ситуацияләре буенча 2 — 4 сүздән торган **жөмлэләр** һәм 3 — 4 жөмләдән торган **хикәя төзи**; икенчедән, парта артында **дөрәс утыра** һәм язма әсбаплардан дөрәс **файдалана**, алгоритм буенча яки тактлап язма хәрефләрнең барлык элементларын да **дөрәс яза белергә тиешләр**.

Төп чор – 36 сәгать

Дөрәс утыру һәм язу әсбапларын дөрәс куллану кагыйдәләре. Дөрәс утыру һәм язу әсбапларын дөрәс куллану күнекмәләрен камилләштерү.

Уку дәрәсләрендә элемент-өлгеләр ярдәмендә басма хәрефләрне төзү күнегүләре. Балалар хәтерендә барлык басма хәрефләрнең күрмә образларын формалаштыру.

Язу дәрәсләрендә элемент-өлгеләрдән язма хәрефләр төзү һәм анализлау. Гомуми уртак элемент формалары буенча хәрефләрне төркемләү һәм чагыштыру буенча логик биремнәр үтәү.

Балалар хәтерендә язма баш һәм юл хәрефләренең төгәл күрмә-хәрәкәтле образларын формалаштыру. Бу хәрефләрне алгоритм һәм тактлап (санап) язу технологиясен камилләштерү.

Язуда оч төрле (өске, урта-йөзмә, аскы) тоташтыру алымы белән танышу. Дәрестә өйрәнелә торган хәрефне элек өйрәнелгән хәрефләр белән тоташтыру алгоритмларын үзләштерү.

Тактлап язу алымы нигезендә кул чугы мускуллары киеренкелеген йомшарту (киметү) белән ритмик чиратлаштыру күнегүләре.

Сүзнең аваз схемасын график формага үзгәртү һәм алга таба язма хәрефләр белән язу. Язма хәрефләр белән бирелгән ижек, сүз, жөмлә үрнәкләрен уку. үрнәк буенча язу. укучыларның үз язучыларының нәтижәләрен тикшерүләре.

Төп чорның ахырына балалар:

1. Татар теленең авазларының сузык (ачык авыз символы белән бирелгән), ягъни жырлана торган аваз һәм тартык, ягъни жырланмый торган; әйткәндә, сөйләм органнарында киртә ясала/ясалмый торган авазларга бүленүен, сузыкларның калын һәм нечкә булуын, тартыкларның нечкә- калын яңгырашын сузык аваз хәрефләре белдерүен;
- сүзнең яңгыраш һәм мәгънә бөтенлегенә ия булуын;

- сүзнең ижекләргә бүленүен, бер ижекнең көчлерәк һәм озынрак әйтелүен;
 - сөйләм авазлары язуда шартлы график символлар (түгәрәк, квадрат) яки хәрефләр белән белдерелүен;
 - сүзләр предметларны, аларның билгеләрен, эш-хәрәкәтләрен белдерүләрен, ярдәмче сүзләр сүзләрен, жөмлэләрне үзара бәйләү өчен хезмәт итүләрен, аларның график символларын;
 - әйтмә сөйләмнең текст һәм жөмлэләргә бүленүен, аларны график сурәтләп булу мөмкинлеген;
 - элемент-сызыклар һәм элемент-өлгеләрнең басма һәм язма хәрефләрнең график системасының структур (төзелеш) берәмлекләре булуын;
 - һәр басма һәм язма хәреф формасының тиешле урын-сан мөнәсәбәтендә урнашкан элементлардан торышын **аңлый белергә тиеш.**
2. Укучылар сүз башыннан башлап, андагы һәр авазны көчлерәк итеп **билгели бара**, берсен аерып алып аңа **характеристика бирә**;
- анализ вакытында тартыкларның яңгырау-саңгыраулыгын билгеләү алымнарын **куллана**;
 - сүзне ижекләргә **бүлә**;
 - схемалардан сүзнең аваз язылышын ижекләп һәм орфоэпик **дөрес итеп укый**;
 - схемалардагы һәм «Әлифба» текстларында бирелгән хәреф язышын ижекләп һәм орфоэпик дөрес итеп **укый**;
 - сүзнең аваз формасын шартлы график формадан хәреф формасына һәм киресенчә **үзгәртә**;
 - элемент-шаблоннар нигезендә басма һәм язма хәрефләрне **төзи һәм анализлай**;
 - аерым график биремне үтәү дәвамында дөрес итеп утыра һәм язма әсбаплардан **файдалана ала**;
 - билгеле бер алгоритм буенча хәрәкәт элементлары нигезендә хәрефләр **яза**;
 - ижекләрдә һәм сүзләрдә тоташтыруның өч алымын **үти**;
 - тактлап язганда кул чугы мускуллары киеренкелеген **йомшарта**;
 - күчереп язганда һәм диктант вакытларында жөмлэләрне һәм үз исемнәрен **дөрес яза**;
 - бизәк-бординлар **ясып ала белергә тиешләр.**

Йомгаклау чоры – 2 сәгать

Алгоритм буенча сүзләрдә язма хәрефләрнең һәм аларны тоташтыру сызыкларын язу технологиясен ныгыту.

Тактлап язганда кул чугы мускуллары киеренкелеген йомшару халәте белән чиратлаштыра белү.

График хаталарны төзәтү һәм каллиграфик язу сыйфатын камилләштерү эшләре. Тизләтелгән темпта язу шартларында график грамоталылыкны һәм каллиграфик сыйфатны формалаштыру.

Язма һәм басма текстлардан сүз һәм жөмлэләрне күчереп язу. әйтеп яздыра торган текстны язу.

Грамотага өйрәтүнең йомгаклау чорында беренче сыйныф укучылары:

1. Туган телнең сөйләм төзелешен **аңлай**, аваз, ижек, сүз, сүзтезмә, жөмлә, текст кебек тел берәмлекләрен образлы **күзаллай**;
- татар алфавиты басма һәм язма **хәрефләрнең график системасын**;
- һәр хәрефнең элемент **формаларын**;
- дөрес утыру һәм язма әсбапларны куллану **кагыйдәләрен белергә тиеш.**
2. һәр укучы үзенә генә хас темпта басма һәм язма текстларны орфоэпик нормаларга туры китереп **укый**;

- текстның аерым бер өлешләрен **сөйли** (2 — 3 жөмлө белән) ;
- укылган текст эчтәлеген буенча бирелгән сорауларга **жавап бирә**;
- тыңланган текстка **исем куша**;
- төрле методик шартларда: 1) басма яки язма текстны күчереп язганда, 2) хәтер буенча яки 3) укытучы әйтеп яздырган вакытта, үзләштерелгән алгоритмга туры китереп аерым да, жөмлө эчендә дә сүзләргә өзмичә **язу күнекмәләрен үзләштерә** һәр укучы, шәхси мөмкинчелеген истә тотып, **язу темпын арттыра белү кебек эш төрләрен башкара белергә тиеш**.

3. **О, ө** хәрефләрен беренче ижеккә генә **язу**;

- әйтмә һәм язма сөйләмне тел берәмлекләренә төзешкән турында беренче сыйныф укучыларында формалашкан күзаллау нигезендә **анализлау** һәм тиешле символлар белән **модельләштерү**;
- тыныш билгеләренә игътибар итеп. ижеккә, орфоэпик, бәйләнешле итеп уку алымнарын **куллану**;
- хәрефләргә язуда тоташ һәм тиз итеп язучы алымнарын **тормышка ашыру**;
- татар теленең позицион принцибына нигезләнеп, **[гы] [кы]** авазларын язуда **белдерү** турында **үзләштергән белем һәм күнекмәләрен уку эшчәнлегендә һәм көндәлек тормышта кулланырга өйрәнергә тиешләр**.

Татар теле Аңлатма язуы

Грамотага өйрәнү чорынан соң Татар теле курсы өйрәнелә. Укучы беренче сыйныфтан башлап, татар телен системалы рәвештә өйрәнә башлый. Бу чорда телдән сөйләмнең башлангыч күнекмәләре үстерелә һәм балада язма сөйләм формалаша башлый. Сөйләм күнекмәләренә үсүе укучының ана телендә фикерләү эшчәнлеген камилләштерүдә хәлиткеч роль уйный.

Тәкъдим ителә торган программада татар теленә өйрәтүнең төп максаты һәм бурычлары түбәндәгеләрдән гыйбәрәт:

1. Укучыларда ана телен өйрәнүгә кызыксыну, омтылыш, эзләнәргә теләк уяту, үз милләтенә, теленә мөхәббәт тәрбияләү кебек уңай сыйфатлар булдыру.
2. Балаларга татар теленең төрле бүлекләре буенча белем бирү:
 - Фонетика, лексика, грамматикага караган башлангыч мәгълүмат бирү;
 - Телебезнең орфоэпиясе, лексикасы, грамматикасы, пунктуациясе буенча күнекмәләр булдыра башлау. Хәрефләрдән ижеккә һәм сүзләргә, сүзләрдән сүзтәзмәләр һәм жөмлөләр төзүгә өйрәтү.
3. Укучыларны дөрес һәм матур итеп укырга, укыганның эчтәлеген сөйләргә, аерым темалар буенча әңгәмәләр кора белергә, аралашканда тел чараларынан урынлы файдаланырга өйрәтү.
4. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләре булдыру.
5. Укучыларда татар мәдәниятенә караган мәгълүматлылыкны үстерү.

Перспектив башлангыч мәктәпнең 1 нче сыйныфында укучылар аваз белән хәрефләргә аерым өйрәнәләр, сүз басымы, исем, сыйфат, фигылъ турында башлангыч мәгълүмат алалар. Балалар сөйләм берәмлеген буларак жөмлө турында төшенчә ала, терминнарны әйтмичә генә, жөмлөдәгә баш кисәкләргә, өстәмә предметны белдергән сүзләргә һәм ярдәмче сүзләргә табу һәм урынын билгеләү кебек эш

төрләрәнә өйрәнә. Дәресләрдә жөмлэләрне төрлө тавыш (интонация) белән әйтү, сүзләрдән жөмлэләр, жөмлэләрдән кечкенә хикәяләр төзи белү күнекмәләре булдырыла.

Сөйләм телен үстерү уку дәресләре белән бергә давам иттерелә. Татар теле дәресләрендә халык авыз ижаты үрнәкләреннән табышмаклар, мәкаль-әйтемнәр, санамышлар ятлау, аларны дөфтәrlәргә дәрес һәм матур итеп язып кую да балаларны татарча аңлаешлы, әдәби нормаларга туры килердәй итеп сөйләргә өйрәтүдә зур әһәмияткә ия булып тора.

Программаның эчтәлегә

Татар теле (24 сәгать)

Алфавит. Хәрәфләрне дәрес итеп уку (әйтү). Алфавиттагы хәрәфләрнең урынын белү. Китапларны киштәләргә авторларның фамилияләренен баш хәрәфенә карап урнаштыра белү. Сүзлекләр төзүдә алфавитны белүнең әһәмиятен аңлау.

Авазлар һәм хәрәфләр. Сузык һәм тартык авазлар. Калын һәм нечкә сузыклар, аларны белдерә торган хәрәфләрнең дәрес язылышы. Авазларның калынлыкта-нечкәлектә ярашуы.

Ижекләре һәм сүзләре дәрес уку һәм язу. Сүзләре ижекләргә бүлү, аларны юлдан юлга күчерү. Сүзне тиешле басым белән әйтү (уку).

Яңгырау һәм саңгырау тартыклар, аларны белдерә торган хәрәфләрнең дәрес язылышы. Парлы һәм парсыз яңгырау һәм саңгырау тартыклар.

Предмет атамасын белдергән сүзләр – исемнәр белән таныштыру. Аларның мәгънәләрен аңлату, сорауларын әйтү; уртаклык һәм ялгызлык исемнәр һәм аларның язылышы. Исемнәр янында кулланыла торган ярдәмче сүзләр – бәйләкләр һәм бәйлек сүзләр белән таныштыру.

Предметның билгесен белдергән сүзләр белән таныштыру.

Эш-хәрәкәтне белдергән сүзләр –фигыльләр белән таныштыру.

Телдән һәм язма сөйләм. Телдән сөйләмнең үзенчәлекләре (интонация, сүз басымы). Язма сөйләм үзенчәлекләре (жөмлә башында, ялгызлык исемнәрдә баш хәрәф). Аерым сүзләрдән жөмлэләр төзү. Төрлө интонация белән әйтелгән жөмлэләрдән соң куелган тыныш билгеләре.

Әзер тексттан сүз, сүзтезмә һәм жөмлэләрне дәрес итеп күчереп язу. Аннан соң аларны укытучы әйтүе буенча язу, ул тәкъдим иткән сүзләрдән сүзтезмә һәм жөмлэләр төзү.

Аерым темалар буенча өйрәнгән сүзләре, сүзтезмә һәм жөмлэләрне диктант итеп язу. Матур язу күнегүләрен үтәү. Сөйләм күнекмәләре булдыру өстендә даими эшләү.

Бәйләнеше сөйләм үстерү

Ижекләрдән сүзләр, сүзләрдән сүзтезмәләр һәм жөмлэләр төзү. Терәк сүзләр ярдәмендә жөмлэләр төзү.

Аерым темалардагы сүзләр белән сүзтезмәләр һәм жөмлэләр төзү, сорауларга җавап бирү, 3-4 жөмләдән торган бәйләнеше сөйләм оештыру.

Рәсемнәргә карап, сораулар бирү һәм аларга җавап кайтару, рәсем буенча кечкенә хикәяләр төзәргә өйрәнү.

Шигырь, мәкаль, әйтем һәм табышмаклар ятлау.

Татар сөйләм әдәбенә хас булган сүзләрне дөрес куллану (танышканда, сабуллашканда, табын артында утырганда, рәхмәт әйткәндә, мөрәжәгать иткәндә, гафу үтенгәндә, тәбрикләгәндә һ.б. очракларда).

Татар теленнән укучыларның белем дәрәжэләрендә көтелгән нәтижэләр

- Аваз һәм хәрәфләрне танып белү, аларның аермасын аңлатып бирү (аваны әйтәбез, ишетәбез, сүзләр авазлардан тора тора; хәрәфне күрәбез, танийбыз, язабыз, укыганда шул хәрәфнең авазын әйтәбез)
- Сүзләрнең мәгънәсен аеруда авазларның әһәмиятен гамәли аңлау
- Авазларны сузык һәм тартыкларга аеру, аларны сүздән тыш та ачык һәм дөрес әйтү; тартык һәм сузык авазлар арасындагы аермалык нигезен аңлау һәм шуны аңлату; калын һәм нечкә сузыкларның үзлеген белү, укыганда, сүзләрнең калын һәм нечкә әйтелешен сайлау өчен, шул үзлектән файдалану
- Татар алфавитын яттан белү, алфавитның әһәмиятен аңлау һәм аңлату
- Баш һәм юл хәрәфләрен, аларны тоташтыручы сызыкларны аермачык, бозмыйча язу; сүзләрне матур, дөрес, хәрәфләрне төшереп калдырмыйча, өстәмичә, урыннарын алыштырмыйча язу
- Сүзләрне ижекләргә бүлү, авазларга таркату, ижек санын сузык авазларга мөнәсәбәтле итеп билгеләү; сүз басымын ишшетеп билгеләү
- Предмет, эш – хәрәкәт, билге атамалары булган сүзләрне сораулар куеп аера, төркемләштерә белү, аларның сөйләмдәге ролен гамәли аңлау
- Жөмләне сүздән, сүзтезмәдән аера белү, язганда, жөмләнең башын һәм азагын дөрес күрсәтү
- Әйтелеше белән язылышы туры килгән 3 – 5 сүзле жөмләне ишетеп язу
- Беренче сыйныфта өйрәнгән күләмдә авазларга характеристика бирү
- Сүзне, жөмләне, текстны схема яки модель итеп күрсәтә белү
- Укытучы һәм сыйныфташлар белән кара – каршы әдәпле сөйләшү
- Балаларның яшь үзенчәлекләренә туры килгән табышмакларның җавабын табу, кыска мәкаль – әйтемнәрне сөйләмдә куллану.

Татар теленнән укучыларның белем дәрәжәсенә таләпләр

- Татар алфавитын белү
- Татар теленң авазларын һәм хәрәфләрен, аларның әйтелеш, язылыш үзенчәлекләрен аңлау һәм рус теле белән чагыштыру
- Сүзләрне ижекләргә бүлү, сүз басымын билгеләү
- Сүзтезмә һәм жөмләне аеру, жөмләнең әйтү максаты буенча төрләрән аеру
- Авазларга характеристика бирү

Татар теленнән формалашырга тиешле күнекмэләр

- Бирелгән жөмлэләрне аңлап һәм дөрес итеп укый белү
- Текстны дөрес итеп күчереп язу
- Укылган (тыңланган) текстка карата сораулар куя белү, текст эчтәлегенә буенча сорауларга җавап бирә алу
- Зур булмаган текстның эчтәлеген сөйләү
- Диалогик һәм монологик формада аралашу күнекмәләренә ия булу

- Көндәлек аралашуга бәйле татар сөйләм этикеты формаларын дөрес куллану

-

Татар теленнән предметара эшчәнлек

- Тел материалын уку материалы белән бәйләп, татар теленең байлыгына һәм матурлыгына хөрмәт тәрбияләү
- Татар һәм рус телләренең уртак һәм аермалы якларын күрә белү, сөйләм барышында ике тел чараларын бутамау
- Татар теленә рус теленнән һәм рус теле аша башка телләрдән кергән лексик чараларны аеруга игтибар юнәлтү
- Татар теленнән алган белемнәрне башка фәннәрне үзләштерүдә куллана белү

Татар теленнән шәхси үсеш – үзгәреш

- Баланың физик һәм психик сәламәтлеген саклау
- Укучыларда татар телен өйрәнүгә кызыксыну, омтылыш уяту
- Тел аша әйләнә – тирә тормышка игтибар, дөрес мөнәсәбәт булдыру
- Укучыларның фикерләү сәләтен үстерү
- Баланың үзенә һәм башкаларга бәя бирүен, үз – үзен тәрбияләвенә ирешү

Календарь -тематик планлаштыру.

№ п/п	Дәрес темасы	Эшчәнлек төрлөрө	Үткәру вакыты	
			план	факт
	ӨЗЕРЛЕК ЧОРЫ (4 сәг.)			
1.	Язу юлы белән танышу. Жөмлә, сүз схемаларын сызу.	Сүз турында төшенчә бирү, бәйләнешле сөйләм телен үстерү, сүз схемаларын сызарга өйрәтү	04.09	
2.	Ижек схемасын сызу. Предмет рәсемнәрен ясау.	График схемалар ярдәмендә сүзләрне ижекләргә бүлүгә өйрәтү	06.09	
3.	Овал һәм ярымоваллардан торган хәреф элементлары язу.	Сүз турында төшенчә бирү, бәйләнешле сөйләм телен үстерү, овал һәм ярымоваллардан торган хәреф элементлары язуны өйрәтү, хезмәт тәрбиясе бирү	11.09	
4.	Озын туры сызык, астан элмәкле туры сызыклар һәм аларны тоташтыру	Сүз турында төшенчә бирү, бәйләнешле сөйләм телен үстерү, Озын һәм туры сызык, астан элмәкле туры сызык язарга ,аларны тоташтырырга өйрәтү, хезмәт тәрбиясе бирү	13.09	
	ӘЛИФБА ЧОРЫ (36 сәг.)			
5.	А,а хәрефләрен язу.	А, а хәрефе белән таныштыру, бәйләнешле сөйләм телен үстерү; А,а хәрефен язарга өйрәтү	18.09	
6	Ә,ә хәрефләрен язу	Ә, ә хәрефе белән таныштыру, бәйләнешле сөйләм телен үстерү; А,а хәрефен язарга өйрәтү	20.09	
7.	Сузык [ы] авазы һәм ы,Ы . [э]авазы Э,э(е) хәрефләре.	Ижек турында төшенчә бирү, бәйләнешле сөйләм телен үстерү, А ,а, Ә, ә Ы,ы хәрефләрен язуны ныгыту,көзгә табигатькә мэхәббәт тәрбияләү	25.09	
8	Сузык [и] авазы И,и хәрефләре.	И,и аваз,хәрефе белән таныштыру, бәйләнешле сөйләм телен үстерү;И,и хәрефен язарга өйрәтү	27.09	
9	У, у, Ү,ү хәрефләрен язу.	У.у Ү,ү хәрефләре белән таныштыру, бәйләнешле сөйләм телен үстерү; У,у ,Ү,ү хәрефләрен язарга өйрәтү	2.10	
10.	Сузык [о,] авазы һәм о,О хәрефләре.	О,о хәрефләрен язарга өйрәтү, әдәби китаплар белән таныштыру, бәйләнешле сөйләм телен үстерү	04.10	
11.	Сузык [ө] авазы һәм ө,Ө хәрефләре.	Ө,ө хәрефен язарга өйрәтү	09.10	

12.	Тартык,яңгырау [н] авазы . н,Н хәрефләре.	Баш Н, юл нхәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту кушылмалар язу На,нә,ни, ну, нү,но,нө	11.10	
13	Тартык,яңгырау [л] авазы , л,Л хәрефләре.	Л,л хәрефен язарга өйрәтү\кушылмалар язу	16.10	
14	Тартык, яңгырау [м]авазы, м,М хәрефләре.	Юл м һәм баш М хәрефен язарга өйрәтү	18.10	
15	Тартык, яңгырау [р] авазы , Р ,р хәрефләре.	Баш Р, юл рхәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	23.10	
16	Тартык, яңгырау [й] авазы һәм Й, й хәрефе.	Й,й хәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	25.10	
		2нче чирек		
17	Яңгырау, тартык [ң] авазы һәм ң хәрефе.	Ң хәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	6.11	
18	Сузык Я,я хәрефләре.	Я хәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту (йа) (йә)	8.11	
19	Сузык Ю,ю хәрефләрен язу.	Ю хәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту (йу) (йү)	13.11	
20	Сузык Е е хәрефенң [йы] [йэ] авазын белдерүе.	Е,е хәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту (йы) (йэ)	15.11	
21	Яңгырау тартык [д] авазы һәм Д , д хәрефләре.	Д,д хәрефен язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	20.11	
22.	Саңгырау тартык [т] авазы, Һәм Т,т хәрефләре.	Т,т хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	22.11	
23.	Яңгырау тартык [з] авазы һәм З,з хәрефләрен язу.	З,з хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга уйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	27.11	
24	Саңгырау тартык [с]авазы һәм С,с хәрефләре.	С,с хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	29.11	
25.	Яңгырау тартык [гъ],[г] авазлары. Г,г хәрефе	Г.г хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	4.12	
26	Саңгырау тартык [къ],[к] авазлары,К,к хәрефләре.	К,к хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	06.12	
27.	Ирен-ирен [w] һәм ирен-ирен [в] авазлары һәм В,в хәрефләре	В ,в хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмәләрен ныгыту	11.12	

28.	Саңгырау тартык [ф] авазы һәм Ф, ф хәрефләре	Ф,ф хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту	13.12	
29.	Яңгырау тартык [б] авазы һәм Б,б хәрефләре.	Б,б хәрефен , ижеклар, сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту	18.12	
30.	Саңгырау тартык [п] авазы, П ,п хәрефләре	П,п хәрефләре, аларның аваз мәгънәләре белән таныштыру, сүзлар укырга өйрәтү, бәйләнешле сөйләм телен үстерү,	20.12	
		3нче чирек		
31	Яңгырау тартык [ж] авазы һәм Ж, ж хәрефләре.	Ж хәрефләрен язу	8.01	
32.	Саңгырау тартык [ш] авазы, Ш , ш хәрефләре.	Әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыру	10.01	
33.	Яңгырау тартык [ж] авазы һәм ж,Ж хәрефләре.	Ж хәрефен , сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыра башлау	15.01	
34	Саңгырау тартык [ч] авазы, Ч ,ч хәрефләре.	Ч,ч хәрефен , сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыра башлау	17.01	
35	Саңгырау тартык [х] авазы, Х,х хәрефләре.	Ххәрефен , сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыра башлау	22.01	
36	Саңгырау тартык [һ] авазы, һ,һ хәрефләре.	Һ хәрефен , сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыра башлау	24.01	
37	Сузык [йо] авазы, Ё, ё хәрефләре	Сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыра башлау	29.01	
38	Саңгырау тартык [щ] авазы һәм Щ,щ хәрефләре.	Щ хәрефен , сүзлар язарга өйрәтү, әйтеп ишетеп язу күнекмаларен ныгыту, грамоталы язу күнекмаләре булдыра башлау	31.01	
39	Саңгырау тартык [ц] авазы, Ц, ц хәрефләре.	Ц,ц хәрефләрен язарга өйрәтү	5.02	
40	Ъ , ь хәрефләре булган сүзлар язу.	Ъ ,ъ хәрефләре белән таныштыру, сүзлар укырга өйрәтү. Ъ,Ъ хәрефләрен язарга өйрәтү	07.02	
41	Бирелгән сүзләрдән жөмлеләр төзеп язу. Басмачадан күчерү.	Йөгереk уку күнекмаларен ныгыту; язуны ныгыту	12.02	
42	Алфавит язу.	Дөрес каллиграфия өстендә эш	14.02	
43	Китаплар ярдәм көтә.Алфавит.	Дөрес каллиграфия өстендә эш. Күнекмаләр эшләү.	26.02	

44	Жөмлө.Жөмлө ахырында тыныш билгеләре.	Жөмлө турында белгәннәрне ныгыту.Модельләштерү.Тыныш билгесен куярга өйрәнү.Жөмлө башын аеру.	28.02	
45	Балалар сүзләр белән таныша. Сүз төркемнәре. Предметны белдергән сүзләр.	Мәгънәләре буенча сүзләрне төркемләргә бүлү	5.03	
46	Балалар сүзләр белән таныша. Сүз төркемнәре. Эш-хәрәкәтне белдергән сүзләр	Мәгънәләре буенча сүзләрне төркемләргә бүлү	07.03	
47	Балалар сүзләр белән таныша. Сүз төркемнәре. Билгене белдергән сүзләр	Мәгънәләре буенча сүзләрне төркемләргә бүлү	12.03	
48	Ярдәмче сүзләр.	Ярдәмче сүзләрне аерырга, дәрәс кулланырга өйрәтү.	14.03	
49	Язма һәм телдән сөйләм серләре	Өйтү максаты буенча жөмлөләрнең төрле булуын төшендерү.	19.03	
50	Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр.	Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр турында төшенчә бирү.	21.03	
		4нче чирек		
51	Сузык аваз хәрефләре. Сүзләрне юлдан юлга күчерү.	Сузык аваз хәрефләре,калын һәм нечкә сузыклар белән танышу. Сүзләрне юлдан юлга күчерхү серләре белән танышу.	4.04	
52	Тартык аваз хәрефләре.	Тартык аваз хәрефләре- яңгырау һәм саңгырау тартык ларны аера белергә өйрәтү.	09.04	
53	Ә-е хәрефләре	Сүз башында һәм сүз уртасында ә-е хәрефләренең язылышы белән танышу.	11.04	
54	Ө-е хәрефләре	Сүз башында Ө һәм сүз уртасында е хәрефләренең язылышы белән танышу.	16.04	
55	О-ы хәрефләре	Сүз башында һәм сүз уртасында о-ы хәрефләренең язылышы белән танышу.	18.04	
56	Я,я хәрефләре	Ике авазга билге буларак Я,ю,е хәрефләренең дәрәс язылышы белән танышу.	23.04	
57	Ю,ю хәрефләре	Ике авазга билге буларак Я,ю,е хәрефләренең дәрәс язылышы белән танышу.	25.04	
58	Е,е хәрефләре	Ике авазга билге буларак Я,ю,е хәрефләренең дәрәс язылышы белән танышу.	30.04	
59	Й хәрефе	Й хәрефенең сүз башында, сүз уртасында язылышы белән танышу.	2.05	
60	В хәрефе.	В ,К-г хәрефе кергән сүзләрне дәрәс язу күнекмәләре белән танышу	7.05	

61	К-Г хәрефләр	В ,К-г хәрефе кергән сүзләрне дәрәс язү күнекмәләре белән танышу	09.05	
62	Ныгыту. М.н.ң.хәрефләр.	Борын аваз тартыклары кергән сүзләрне язү кагыйдәләре	14.05	
63	“Жөмлә” темасы буенча еллык контроль диктант.	Ел бие өйрәнгәннәрне тикшерү, бәяләү.	16.05	
64	“Авазлар, хәрефләр” темасын кабатлау.	Калын, нечкә сузыклар, яңгырау, саңгырау тартык авазлар турында өйрәнгәннәрне кабатлау, ныгыту	21.05	
65	“Сүз төркемнәре” темасын кабатлау.	Предметны, предметның билгесен, эш-хәрәкәтен белдерүче сүзләр турында белемнәрне кабатлау, ныгыту.	23.05	
66	Уен-дәрәс “Кызыклы грамматика”	Ел бие өйрәнгәннәрне кабатлау	25.05	

Әдәбият

Укучылар өчен әдәбият:

- Ф.Ш.Гарифуллина, И.Х.Мияссарова, Р.Р.Шәмсетдинова.Әлифба. 1 нче сыйныф: Дәрәслек.- Казан: «Мәгариф-вакыт»нәшрияты, 2011.

-И.Х.Мияссарова,Ч.М.Харисова. Татар теле. 1 нче сыйныф: Дәрәслек .-Казан «Мәгариф-вакыт»нәшрияты, 2011 .

Укытучы өчен әдәбият:

- Ф.Ш.Гарифуллина, И.Х.Мияссарова, Р.Р.Шәмсетдинова.Әлифба. 1 нче сыйныф: Дәрәслек.- Казан: «Мәгариф-вакыт»нәшрияты, 2011.

- Р.Г.Вәлитова, С.Г.Вагыйзов. Әлифба . Укытучылар өчен методик кулланма. -Казан «Мәгариф-вакыт»нәшрияты, 2011

-И.Х.Мияссарова,Ч.М.Харисова. Татар теле. 1 нче сыйныф: Дәрәслек .-Казан «Мәгариф-вакыт»нәшрияты, 2011 .

-И.Х.Мияссарова,Ч.М.Харисова. Татар теле. 1 нче сыйныф: Методик кулланма.-Казан «Мәгариф-вакыт»нәшрияты, 2011

-С. Г. Вагыйзов “Кызыклы грамматика” (Казан “Мәгариф” 2012

Интернет – ресурслар

татар электрон библиотекасы <http://kitap.net.ru/>;

татар телендә интернет белем үзәге <http://belem.ru/>;

балалар өчен сайт <http://balarf.ru/>.

https://edu.tatar.ru/el_books- әлифба